

VERVOLGONDERZOEK: FAMILIEBEDRIJF EN DE CORONACRISIS

Familiebedrijf optimistischer over gevolgen coronacrisis: grote verschillen tussen situatie april en juli.

Veel familiebedrijven komen sterker door de coronacrisis dan zij in het begin van de crisis dachten. Uit een vergelijking van de onderzoeksresultaten van dezelfde familiebedrijven van het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel blijkt dat ruim 65 procent stelt dat zij in juli optimistischer zijn over de overlevingskansen van hun bedrijf vergeleken met de situatie in april. Vreesden de familiebedrijven in april een omzetverlies van gemiddeld 36 procent, nu blijkt dat in juni 2020 het omzetverlies 3 procent bedraagt ten opzichte van juni 2019.

In april 2020 verwachtten de directeurs nog dat het aantal werknemers in het bedrijf gemiddeld met 8,2 procent zou afnemen met een jaar ervoor, terwijl nu blijkt dat bij dezelfde familiebedrijven het aantal werknemers gemiddeld met 0,5 procent is afgenomen vergeleken met vorig jaar. Hetzelfde geldt voor de winstgevendheid van de bedrijven. In april verwachtten de familiebedrijven nog dat de jaarwinst over 2020 met 42 procent zou afnemen, terwijl in juli die verwachting is aangepast tot een afname met 5 procent. Sterker nog, 35 procent van familiebedrijven gaat nu zelfs uit van een groei van de jaarwinst ten opzichte van 2019.

Familiebedrijven kenmerken zich onder meer door flexibiliteit, financiële onafhankelijkheid en snelle besluitvorming waardoor zij vaak beter uit crises komen dan niet-familiebedrijven. De uitspraak 'Never waste a good crisis' van Winston Churchill is zeker goed besteed aan de Nederlandse familiebedrijven. Zo geeft 61 procent van de familiebedrijven aan dat de coronacrisis binnen het bedrijf heeft geleid tot blijvende innovaties.

De overheidsmaatregelen ten tijde van de coronacrisis worden door de meerderheid van de familiebedrijven als afdoende beoordeeld. Maar de ernst van de crisis blijkt, want 13 procent van de directeurs beoordeelt de maatregelen als ontoereikend om hun bedrijf in de coronacrisis te steunen.

Precies de helft van de deelnemende familiebedrijven heeft gebruik gemaakt van de NOW-regeling 1.0, waarbij 48 procent aangeeft dat de daadwerkelijk gerealiseerde omzet hoger ligt dan de eerder gemaakte inschatting bij de aanvraag. Een kwart van de familiebedrijven verwacht een aanvraag te doen voor de NOW-regeling 2.0. Een overgrote meerderheid van de familiebedrijven steunt de voorwaarden voor NOW-regeling 2.0 dat er geen bonussen en dividend mogen worden uitgekeerd.

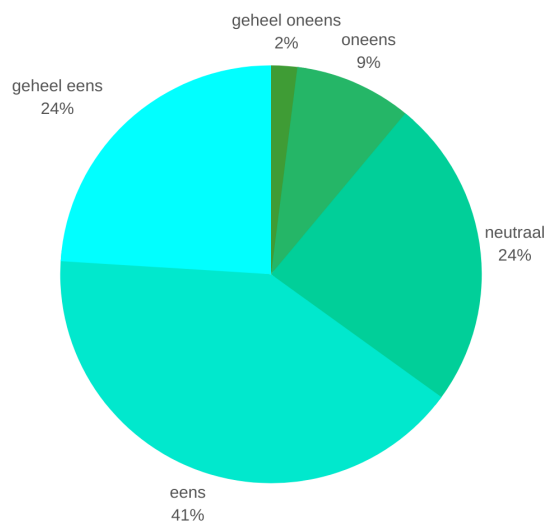
Door: prof. dr. Roberto Flören en dr. Marta Berent-Braun (Nyenrode Business Universiteit) en mr. Laura Bles-Temme en drs. Wilfred Castricum (RSM).

Economische gevolgen crisis voor familiebedrijven

In de eerste week van april 2020, toen de eerste economische gevolgen van de coronacrisis duidelijk werden, hebben wij een onderzoek gedaan onder de leden van het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel naar de gevolgen van de coronacrisis voor hun bedrijf. Drie maanden later, in de eerste week van juli 2020, hebben wij het onderzoek herhaald om zo een vergelijking te kunnen maken tussen de verwachtingen van de panelleden in april en de daadwerkelijke situatie in juli. Een groot gedeelte van de bedrijven in het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel heeft zowel aan het eerste coronaonderzoek in april 2020 als het tweede coronaonderzoek in juli 2020 deelgenomen. Daardoor is het mogelijk om deze vergelijking te maken.

De resultaten laten zien dat de familiebedrijven significant positiever zijn over de economische situatie van hun bedrijf dan drie maanden geleden (zie Figuur 1). Ruim 65 procent stelt dat zij in juli optimistischer zijn over de overlevingskansen van hun bedrijf vergeleken met de situatie in april. Bijna 11 procent is juist minder optimistisch over hun overlevingskansen.

Figuur 1. Optimistischer over overlevingskansen familiebedrijf vergeleken met situatie in april 2020

Ondanks de optimistischere houding van de directeuren van familiebedrijven stelt 17 procent van hen dat zij nog steeds 's nachts wakker liggen van de gevolgen van de coronacrisis voor hun bedrijf. Dit is overigens wel een daling vergeleken met april toen 28 procent van deze directeuren hierover nog grote zorgen had.

Ten einde een beter inzicht te geven in de economische verschillen van de coronacrisis voor de familiebedrijven in ons panel tussen april en juli 2020 behandelen wij hieronder de volgende vier indicatoren:

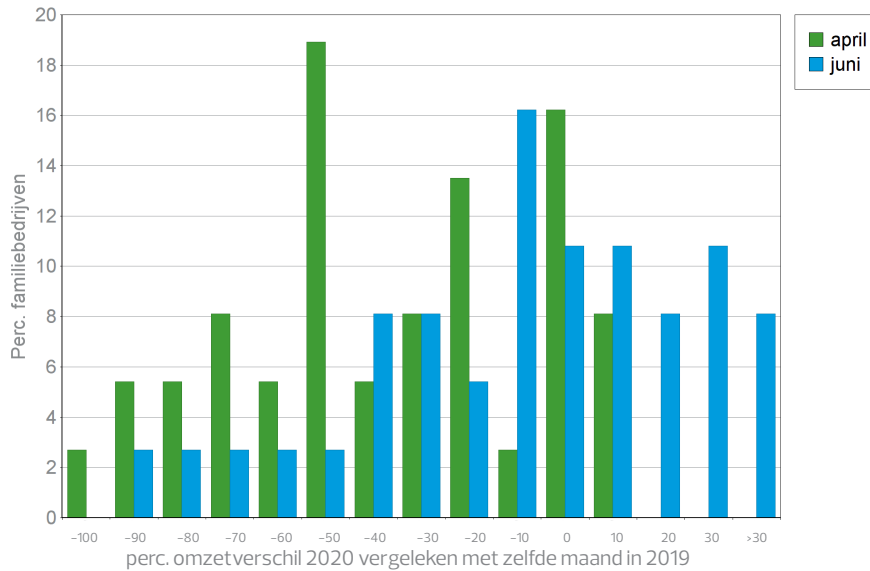
- omzet
- werkgelegenheid
- winstgevendheid
- overlevingstijd

In april 2020 hebben we gevraagd naar de verschillen in de verwachte omzet en werkgelegenheid in vergelijking met april 2019, en in juli 2020 hebben we gevraagd naar de gerealiseerde omzet in juni 2020 in vergelijking met juni 2019. Voor de winstgevendheid en overlevingstijd, hebben wij gevraagd naar de verwachtingen van de directeuren in april en juli 2020.

1a. Omzet

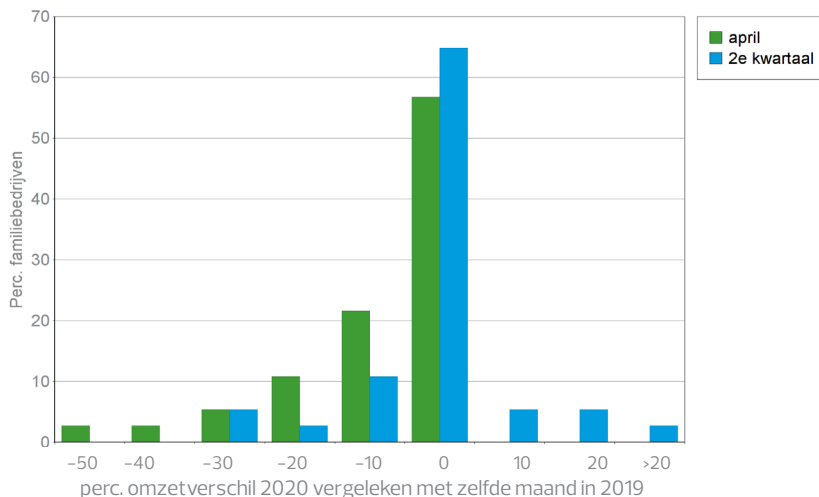
In april 2020 verwachtten de directeuren van de familiebedrijven een omzetverlies van gemiddeld 36 procent vergeleken met april 2019. Diezelfde directeuren geven nu aan dat het gerealiseerde omzetverlies 3 procent bedraagt in juni 2020 ten opzichte van juni 2019. Vanzelfsprekend zitten er grote verschillen tussen de familiebedrijven. In Figuur 2 worden deze onderzoeksresultaten verder uitgesplitst. Daaruit blijkt dat 46 procent van de familiebedrijven in april 2020 verwachtte dat de omzet minimaal zou halveren vergeleken met april 2019, terwijl in juni 2020 is gebleken dat slechts bij 14 procent van de familiebedrijven de omzet minimaal is gehalveerd vergeleken met juni 2019. Sterker nog, bij 38 procent van de familiebedrijven is de omzet in juni 2020 zelfs hoger dan in het vorige jaar.

Figuur 2. In april 2020 verwacht en in juni 2020 gerealiseerd omzetverschil familiebedrijven vergeleken met april 2019 en juni 2019

1b. Werkgelegenheid

Wat betreft het aantal werknemers dat familiebedrijven verwachten in dienst te kunnen houden ten tijde van de coronacrisis, zijn er ook grote verschillen tussen april 2020 en juli 2020. In april 2020 verwachtten de directeuren van de deelnemende familiebedrijven dat het aantal werknemers in het bedrijf gemiddeld met 8,2 procent zou afnemen vergeleken met april 2019. Uit de laatste resultaten van het panelonderzoek blijkt dat dezelfde familiebedrijven het aantal werknemers in het tweede kwartaal van 2020 gemiddeld met 0,5 procent hebben zien afnemen in vergelijking met tweede kwartaal in 2019. Uit Figuur 3 blijkt duidelijk dat de directeuren van familiebedrijven in april 2020 veel pessimistischer waren over de gevolgen van de coronacrisis voor de werkgelegenheid in hun bedrijf. Toen verwachtte 43 procent van hen dat het aantal werknemers in hun bedrijf zou afnemen vergeleken met dezelfde periode in 2019. Uit de onderzoeksresultaten van juli 2020 blijkt dat dit percentage uiteindelijk is afgenomen tot 22 procent, terwijl 14 procent aangeeft dat zij nu meer werknemers hebben dan in dezelfde periode in 2019.

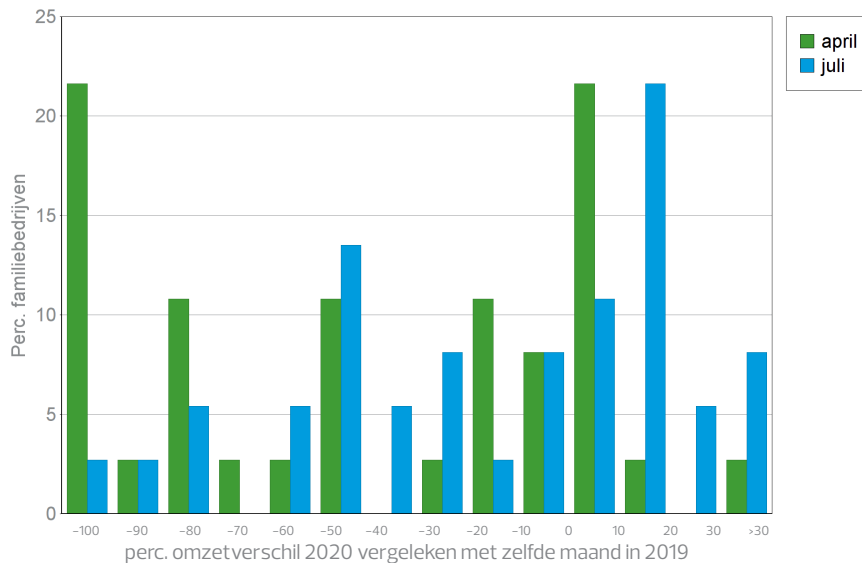

Figuur 3. In het tweede kwartaal 2020 gerealiseerde en in april 2020 verwachte procentuele afname werkgelegenheid familiebedrijven vergeleken met tweede kwartaal 2019 en april 2019

1c. Winstgevendheid

Zowel in april als in juli hebben wij de directeuren gevraagd, met welk percentage ze verwachten dat de winstgevendheid van hun bedrijf in 2020 verandert vergeleken met 2019. Ook betreffende de winstgevendheid tonen de onderzoeksresultaten dezelfde opgaande lijn. In april 2020 verwachtten de directeuren van familiebedrijven nog dat hun winstgevendheid in 2020 met 42 procent zou afnemen. In juli is die verwachting aangepast tot een afname van de winstgevendheid in 2020 met 5 procent. Uit Figuur 4 blijkt dat 73 procent van de directeuren van familiebedrijven verwachtte dat de winstgevendheid van het bedrijf in 2020 lager zou uitvallen dan in 2019, terwijl 22 procent helemaal geen winst in 2020 verwachtte. Uit onze recente onderzoeksresultaten blijkt dat dezelfde directeuren ook positiever naar de verwachte winstgevendheid van 2020 kijken. Nu denkt slechts 3 procent helemaal geen winst meer te maken en verwacht 54 procent van directeuren een lagere winst in 2020 vergeleken met 2019. Bovendien verwacht 35 procent van de familiebedrijven in 2020 meer winst te behalen dan in 2019.

Figuur 4. Verwachte percentage verandering winstgevendheid 2020 versus 2019 door coronacrisis gemeten in april en juli 2020

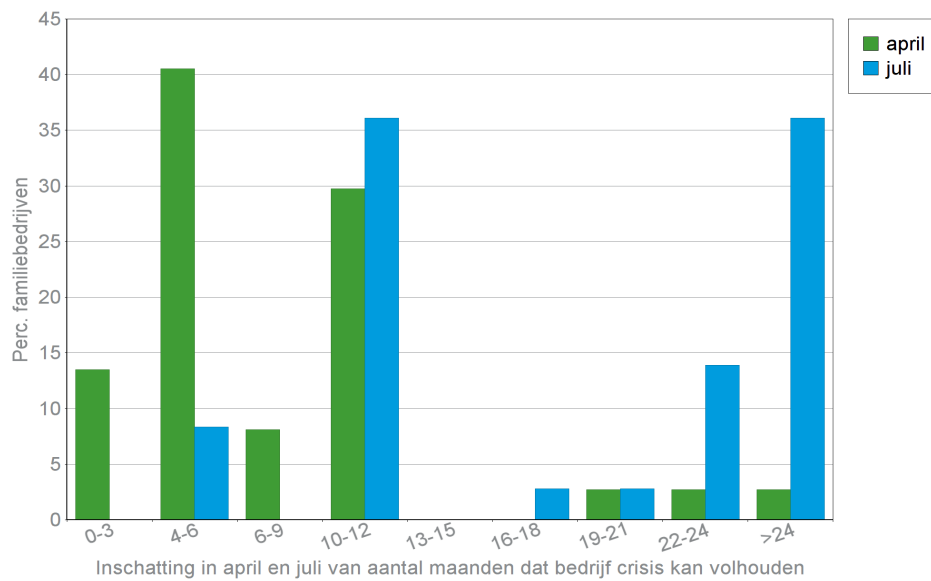
Noot: Voor de familiebedrijven die 100% of meer van hun winstgevendheid in 2020 verliezen vergeleken met 2019 (≤ -100), betekent dit dus dat ze of break even of met een verlies het jaar 2020 afronden.

1d. Overlevingstijd

Een laatste economische indicator waarmee wij de impact van de coronacrisis bij familiebedrijven kunnen vergelijken over de maanden april en juli 2020, is een inschatting van het aantal maanden dat de directeur van het familiebedrijf verwacht dat het bedrijf deze coronacrisis kan volhouden. In april 2020 schatten de directeuren dat hun familiebedrijven de coronacrisis gemiddeld 9 maanden konden volhouden, terwijl dezelfde directeuren nu uitkomen op een gemiddelde van 77 maanden. Dit gemiddelde wordt sterk omhoog gehaald door het grote aantal deelnemende bedrijven dat geen gevolgen van de coronacrisis (meer) ondervindt.

In Figuur 5 worden de resultaten nader uitgelicht. Hieruit blijkt dat in april 2020 veel directeuren de overlevingskansen van hun familiebedrijf somber inzagen. Zo dacht 54 procent dat het familiebedrijf deze coronacrisis maximaal 6 maanden kon volhouden en 97 procent stelde dat 24 maanden het maximum was. In juli 2020 stelt slechts 8 procent dat hun bedrijf deze coronacrisis nog maximaal 6 maanden kan volhouden, terwijl nu 64 procent denkt dat 24 maanden het maximum is. Meer dan een derde van de familiebedrijven stelt dat de gevolgen van de coronacrisis geen invloed (meer) hebben op het voortbestaan van het bedrijf.

Figuur 5. Verwachte aantal maanden dat familiebedrijven de coronacrisis kunnen overleven, gemeten in april en juli 2020

1e. Conclusie economische indicatoren

Nog steeds is er een reële dreiging van de coronacrisis voor het voortbestaan van Nederlandse familiebedrijven. Echter, de directeuren van de Nederlandse familiebedrijven die deelnemen aan RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel zijn in juli 2020 veel optimistischer dan dat zij in april 2020 waren. In Tabel 1 staat een samenvatting van de gemiddelden van de vier hierboven behandelde economische indicatoren.

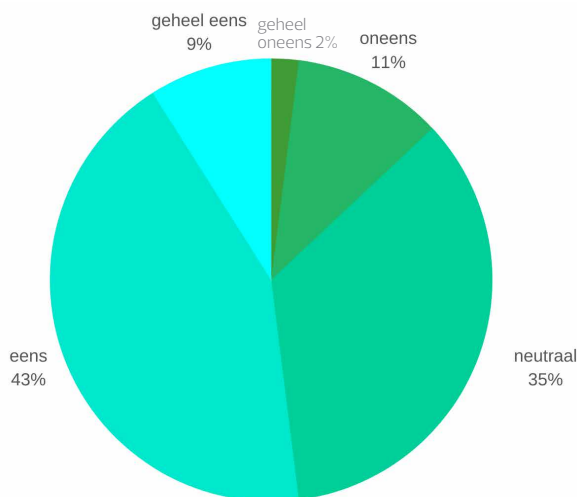
Tabel 1. Gemiddelden van economische indicatoren onder Nederlandse familiebedrijven in april en juli 2020

Economische indicator	April 2020	Juli 2020
Procentuele afname omzet 2020 met dezelfde periode 2019.	36,3%	2,9%
Verwachte procentuele afname werkgelegenheid 2020 versus 2019.	8,2%	0,5%
Verwachte procentuele afname winstgevendheid 2020 versus 2019.	41,8%	4,9%
Verwachte aantal maanden dat bedrijf de coronacrisis kan volhouden.	9%	77,2%

Overheidsmaatregelen tijdens de coronacrisis

De overheid heeft snel ingegrepen tijdens de coronacrisis. Enerzijds, hadden de genomen maatregelen om het COVID19-virus te stoppen negatieve gevolgen voor bedrijfsvoering van vele ondernemingen. Anderzijds, heeft de overheid acties genomen om de economische gevolgen van deze maatregelen te verzachten. Meer dan de helft van de directeuren van familiebedrijven vindt dat de maatregelen die de overheid tot nu toe heeft genomen, toereikend zijn voor hun bedrijf (zie ook Figuur 6). Echter, voor 13 procent van de directeuren zijn de maatregelen ontoereikend om hun bedrijf in de coronacrisis te steunen.

Figuur 6. De maatregelen die de overheid tot nu toe heeft genomen zijn toereikend om ons bedrijf in de coronacrisis te steunen

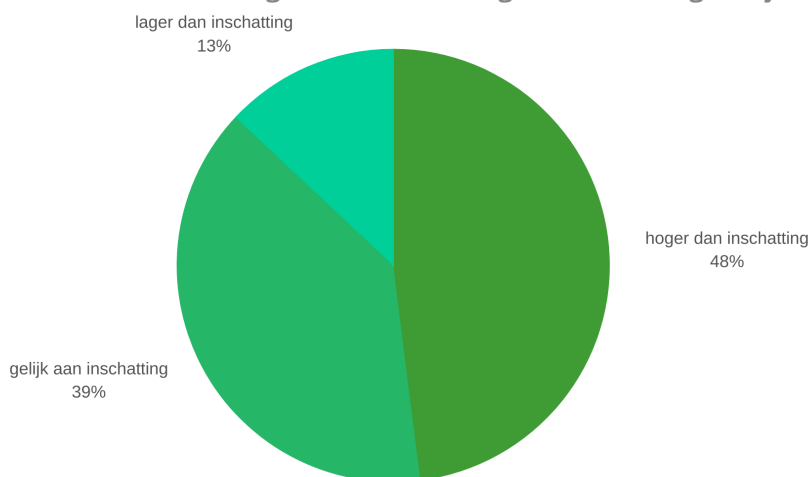
In ons onderzoek zijn wij nader ingegaan op de NOW-regelingen en de mogelijkheid tot uitstel van belasting betalen. Hieronder zullen wij op de volgende drie onderzoeksresultaten ingaan:

- NOW-regelingen
- uitstel belasting betalen
- terugbetalingen kosten van de coronacrisis.

2a. NOW-regelingen

Precies de helft van de bedrijven die deelnemen aan het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel heeft gebruik gemaakt van de NOW-regeling 1.0. Van de familiebedrijven die van deze regeling gebruik hebben gemaakt geeft 48 procent aan dat de daadwerkelijk gerealiseerde omzet hoger ligt dan de eerder gemaakte inschatting van de omzetsdaling ten tijde van de aanvraag van de NOW-regeling 1.0 (zie Figuur 7). Bij 13 procent van de familiebedrijven is de gerealiseerde omzet juist lager dan toen de NOW-regeling 1.0 werd aangevraagd. Ook hier blijkt dus weer dat voor de meeste familiebedrijven geldt dat de uiteindelijke economische gevolgen van de coronacrisis minder negatief zijn dan in april werd ingeschat.

Figuur 7. Verhouding tussen de gerealiseerde omzet versus eerder gemaakte inschatting van omzetsdaling ten tijde van de aanvraag van de NOW-regeling 1.0

Per 6 juli is het mogelijk om een aanvraag te doen voor de NOW-regeling 2.0. Van de aan het panel deelnemende familiebedrijven verwacht 26 procent een aanvraag voor deze regeling te doen. Hierbij valt het op dat een overgrote meerderheid van de directeurs van familiebedrijven haar steun uitspreekt voor de voorwaarden die gesteld worden aan de aanspraak op de NOW-regeling 2.0. Zo vindt 83 procent van de directeurs het terecht dat er in dat geval geen bonussen mogen worden uitgekeerd en zelfs 85 procent is het ermee eens dat er bij aanspraak op de NOW-regeling 2.0 geen dividend over 2020 mag worden uitgekeerd (zie ook Tabel 2).

Lang niet alle directeuren van familiebedrijven vinden echter dat de NOW-regeling voldoende rekening houdt met de omstandigheden van hun bedrijf. Een derde van alle directeuren stelt dat dit niet het geval is. Een directeur verwoordt het als volgt, "Ons bedrijf draait 30% minder omzet, maar omdat wij een seizoensbedrijf zijn, komen we niet voor de NOW-regeling in aanmerking. Nu moeten we 5 ton NOW terugbetalen. Dat is een zeer slechte uitwerking van de NOW."

Tabel 2. Stellingen betreffende de NOW-regelingen en het aanhouden van personeel

Stelling	(Zeer) mee eens	(Zeer) mee oneens
De NOW-regeling houdt in onvoldoende mate rekening met de omstandigheden van ons bedrijf.	33%	24%
De toepasselijkheid van de NOW-regeling is belangrijk voor onze besluitvorming om mensen te ontslaan, in dienst te houden en/of aan te nemen.	28%	35%
Het is terecht dat een bedrijf geen bonussen mag uitkeren aan het bestuur en directieleden als het aanspraak wil maken op de NOW-regeling 2.0 of langer belastinguitstel wil krijgen.	83%	7%
Het is terecht dat een bedrijf geen dividend mag uitkeren over 2020 als het aanspraak wil maken op de NOW-regeling 2.0 of langer belastinguitstel wil krijgen.	85%	7%
Het is voor ons bedrijf een reële optie om loonconcessies van het personeel te vragen om zo ontslagen te voorkomen.	15%	63%
Tijdelijke contracten van ons personeel worden niet verlengd.	26%	50%

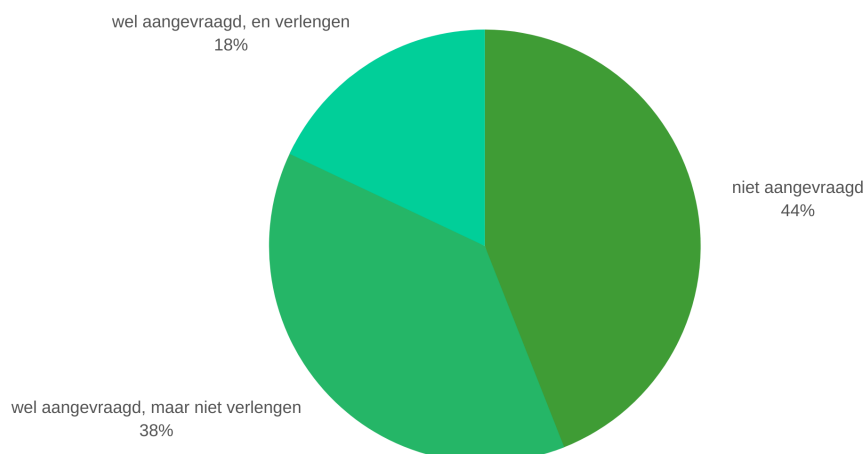
Voor 28 procent van de directeuren van familiebedrijven is de toepasselijkheid van de NOW-regeling van belang in de besluitvorming om mensen te ontslaan, in dienst te houden en/of aan te nemen. Tevens geeft 26 procent van de directeuren aan dat tijdelijke contracten tijdens de coronacrisis niet verlengd worden en bij 15 procent van de familiebedrijven is het een reële optie om loonconcessies van het personeel te vragen om zo ontslagen te voorkomen.

2b. Uitstel belasting betalen

Naast de NOW-regeling is het voor bedrijven ook mogelijk om uitstel aan te vragen voor belasting betalen. Hierbij kan gedacht worden aan uitstel van betaling voor loonheffingen, btw of vennootschapsbelasting. Een meerderheid van 56 procent heeft daadwerkelijk uitstel van belasting aangevraagd. Een directeur merkt hierbij wel op dat, "Je moet niet uit het oog verliezen dat wat je vooruit schuift uiteindelijk echt betaald moet worden."

Tevens bestaat de mogelijkheid om het uitstel van belasting betalen voor het bedrijf te verlengen. Van de familiebedrijven die in eerste instantie uitstel van belasting hebben aangevraagd, is 68 procent niet van plan om het uitstel te verlengen (zie ook Figuur 8). In totaal zal 18 procent van alle familiebedrijven het uitstel verlengen. Waarbij wel dient te worden opgemerkt dat slechts 56 procent van de familiebedrijven die in eerste instantie uitstel van belasting heeft aangevraagd, stelt dat zij bekend zijn met de aanvullende voorwaarden voor een verlenging van dit uitstel.

Figuur 8. Uitstel van belasting betalen al dan niet aangevraagd en intentie om deze aanvraag te verlengen

2c. Terugbetaling kosten van de coronacrisis

Nu Nederland zich nog middenin de coronacrisis bevindt, is het misschien voorbarig om na te denken hoe uiteindelijk de extra overheidsuitgaven voor het bedrijfsleven worden terugbetaald. Momenteel loopt de overheidsschuld sneller op dan wij gewend zijn en het kan haast niet anders dan dat de huidige crisis wordt gefinancierd door verhoging van belastingen in de toekomst. Wij hebben de directeuren van het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel in dat licht een aantal mogelijkheden voorgelegd (zie ook Tabel 3).

Tabel 3. Welke belasting moet worden verhoogd om de huidige crisis te financieren?

Belasting	Percentage
Loonbelasting of inkomstenbelasting over arbeid	16%
BTW	31%
Vennootschapsbelasting	22%
Inkomstenbelasting over vermogen	20%
Aanmerkelijk belang heffing	11%

De onderzoeksresultaten laten zien hoe lastig het zal zijn om uiteindelijk een keuze te maken welke belasting of belastingen moeten worden verhoogd om de kosten van de huidige crisis te financieren. De directeuren van familiebedrijven zijn in ieder geval verdeeld. Bijna een derde stelt dat het via de btw zal moeten lopen, maar alle andere opties worden ook veelvuldig gekozen.

Het familiebedrijf en de ondernemer

In de vorige rapportage over het familiebedrijf en de coronacrisis hebben wij veel aandacht besteed aan de wijze waarop het familiebedrijf en de ondernemer op de coronacrisis reageren. In het tweede onderzoek komen er interessante resultaten naar voren op het terrein van financiering, innovatie, de kwetsbaarheid van de ondernemer en veranderingen in inzichten.

Zoals in Tabel 4 is te lezen, stelt slechts 15 procent van de familiebedrijven dat zij door de coronacrisis aanvullende externe financiering moeten aantrekken. Mocht het familiebedrijf toch extra financiering nodig hebben dan wil de helft van de familiebedrijven dit oplossen door middel van inbreng van de aandeelhouders of middels eigen geld.

Tabel 4. Stellingen betreffende het familiebedrijf en de ondernemer in de coronacrisis

Stelling	(Zeer) mee eens	(Zeer) mee oneens
Door de coronacrisis zullen wij aanvullende externe financiering moeten aantrekken.	15%	72%
Indien wij door de coronacrisis extra financiering nodig hebben, zullen wij dit oplossen middels inbreng van onze aandeelhouders of middels eigen geld.	50%	24%
De coronacrisis heeft binnen ons bedrijf geleid tot blijvende innovatie.	61%	9%
De huidige coronacrisis is voor mij persoonlijk aanleiding om eerder na te denken over mijn opvolging.	24%	61%
De huidige coronacrisis is voor mij persoonlijk aanleiding om eerder na te denken over wat er met ons bedrijf zal gebeuren als ik er niet meer ben.	30%	46%

De uitspraak 'Never waste a good crisis' van Winston Churchill is zeker goed besteed aan de Nederlandse familiebedrijven. Uit eerder onderzoek van Nyenrode was al gebleken dat familiebedrijven sterker uit de financiële crisis waren gekomen. Nu geeft 61 procent van de familiebedrijven aan dat de coronacrisis binnen het bedrijf heeft geleid tot blijvende innovatie.

Daarnaast kan de coronacrisis een goede aanleiding zijn tot zelfreflectie bij de directeur. Dat blijkt ook daadwerkelijk het geval. Bijna een kwart van de directeuren van de familiebedrijven geeft aan dat de huidige coronacrisis aanleiding is om eerder na te denken over de opvolging. Ook geeft 30 procent aan dat de crisis aanleiding is om eerder na te denken over wat er met het bedrijf zal gebeuren als zij er zelf niet meer zijn.

Ten slotte hebben wij de ondernemers gevraagd of zij aan wilden geven welke inzichten de coronacrisis hen heeft gebracht. In tabel 5 staan een aantal van deze inzichten.

Tabel 5. Inzichten die de ondernemers tijdens de coronacrisis hebben opgedaan

- Dat er altijd omstandigheden zijn die niemand kan voorspellen. Dat je daar op voorbereid moet zijn en de wil en het vermogen moet hebben om dan actie te ondernemen.
- Dat er online veel mogelijk is, maar dat je de echte zaken 'face-to-face' doet.
- Dat je als bedrijf sterker afhankelijk bent van externe factoren dan dat je altijd gedacht hebt.
- Dat deze crisis behalve bedreigingen ook veel kansen biedt.
- Dat je juist in moeilijke tijden goed voor het personeel moet zorgen. Je moet ze gerust stellen en vertrouwen geven.
- Dat je ook in moeilijke tijden moet proberen te blijven ondernemen.
- Dat thuiswerken in veel meer gevallen mogelijk is dan eerder aangenomen.
- Hoofdpijn.
- Dat een goede planning een groot goed is, maar dat je wel heel flexibel ingesteld moet zijn om voorbereid te zijn op zoiets.
- Dat je in de crisis focust op de korte termijn en focust op liquiditeit.
- Dat je het gevoel krijgt van samen kunnen we deze crisis aan. De bereidheid tot samenwerking is hoger geworden. Personeel realiseert zich dat zij blij zijn dat ze mogen werken.
- Dat we niet kunnen rusten op de resultaten van het verleden. Risicospreiding is nog belangrijker.

Over RSM:

RSM is dé adviseur en full service provider op het gebied van fiscale & accountancyvraagstukken, financiële processen en (actuele) wetgeving voor het mkb en familiebedrijven. Met 11 vestigingen en 550 professionals verspreid over Nederland bieden wij regionaal en nationaal onze diensten aan.

Door de nauwe onderlinge samenwerking binnen het wereldwijde RSM-netwerk biedt [RSM](#) ook internationale klanten een volledig scala aan financiële diensten aan. RSM ondersteunt de groei en ontwikkeling van de (grotere) (internationale) familiebedrijven in het mkb.

Neem voor meer informatie over RSM contact op via 072 – 541111 of info@rsmnl.nl.

Over Nyenrode Business Universiteit:

Nyenrode Business Universiteit is de enige particuliere universiteit van Nederland, opgericht in 1946 voor en door het bedrijfsleven. Nyenrode is een begrip op het gebied van familiebedrijven en doet hier al sinds 1992 onderzoek naar. De connectie met het bedrijfsleven is nog steeds haar levensader, waarbij de onderzoeksresultaten ten goede van zowel het bedrijfsleven als de studenten komen.

Over het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel:

In 2019 zijn RSM en Nyenrode Business Universiteit een onderzoekspanel gericht op familiebedrijven gestart. Nu nemen 70 grotere familiebedrijven deel aan het panel en het aantal stijgt gestaag. 86% procent van de respondenten is daadwerkelijk zelf eigenaar in het familiebedrijf, terwijl 9% van de respondenten familie is van de eigenaar. De algemene gegevens voor het RSM-Nyenrode Familiebedrijven-onderzoekspanel zijn in april en mei van 2019 verzameld, de gegevens voor het tweede corona onderzoek in de periode van 2 tot 13 juli 2020. De gegevens voor het eerste corona onderzoek zijn tussen 30 maart tot en met 3 april 2020 verzameld. In totaal hebben 55 van de 70 familiebedrijven deelgenomen aan de corona-onderzoeken, waarbij 37 familiebedrijven aan beide corona-onderzoeken deelnamen. De onderzoekers zijn zeer dankbaar dat deze families en bedrijven in deze moeilijke periode tijd en energie hebben willen vrijmaken om deel te nemen aan het onderzoek. Zonder hun medewerking hadden wij deze rapportage niet kunnen schrijven.